

АНТИЧНІ, ВІЗАНТІЙСЬКІ ТА СЕРЕДНЬОВІЧНІ ДЖЕРЕЛА: ПРОБЛЕМИ КОМЕНТУВАННЯ ТА ПЕРЕКЛАДУ

УДК 016: 811.141+124

БІОБІБЛІОГРАФІЯ УКРАЇНСЬКОЇ КЛАСИЧНОЇ ФІЛОЛОГІЇ (XVIII–XXI ст.)

Звонська Леся Леонідівна,

д-р філол. наук, проф.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

У статті розглядається розвиток української класичної філології XVIII–XXI ст., подається бібліографія наукових досліджень та перекладів з класичних мов, які вийшли друком з 1788 р. до 2013 р. на теренах України, персоналії української класичної філології в університетах Львова, Харкова, Києва та Одеси.

Ключові слова: українська класична філологія, біобібліографія, історія класичної філології в Україні.

У руслі розквіту європейської гуманітарної науки XVIII–XIX ст. небачене піднесення переживала й класична філологія. Показовою була різноплановість наукового пошуку вчених-антикознавців: фундаментальна і узагальнююча розробітка політичної історії Стародавніх Греції та Риму, вивчення соціальних відносин, ідеології і культури античного світу, дослідження літературних пам'яток та епіграфічного матеріалу, історико-археологічні відкриття. Значним осереддям класичної науки про античні старожитності стали університети України, в стінах яких плідно працювали корифеї світового антикознавства.

Уже перші публікації засвідчують європейську широчінь та багатогранність наукового пошуку на теренах української класичної філології. Першими працями, окрім граматичних досліджень, були публікації з античної риторики (1803 р.), історіографії та географії (1803 р.), методики викладання класичних мов (1806 р.), палеографії та епіграфіки (1807 р.), античної філософії (1809 р.) та театру (1816 р.). Показово, що найдавнішими публікаціями є також переклади (1788 р.) та хрестоматії творів античних авторів (1809 р.).

Багато вчених-класиків, перекладачів, дослідників античності XIX – поч. XX ст. були по-європейськи мобільними, їх академічна кар'єра пролягала через не один університет в Україні, Росії, на території колишньої Польщі чи Австро-Угорщини. Наприклад, Л. Умляух (1757–1807) був професором Львівського¹ та Харківського університетів, В. Н. Юргевич (1819–1898) – Одеського та Харківського університетів, В. І. Модестов (1839–1907) був професором Новоросійського, Казанського і Київського університетів, С. Я. Лур'є (1891–1964) – Ленінградського, Одеського та Львівського

¹ Університети історично змінювали свої назви, тому для уникнення плутанини і багатослів'я ми стисло називаємо їх Львівський, Київський, Харківський, Одеський (хоча останній до 1919 р. називався Новоросійський).

кого університетів; наукова доля професора І. І. Луняка (1847–?) пов'язана аж із 4-ма університетами: Казанським, Санкт-Петербурзьким, Московським та Новоросійським (Одеським); аналогічно, академік Р. Ганшинец (1888–1958) був професором Львівського, Познанського, Вроцлавського та Ягеллонського (Краків) університетів.

Чимало українських професорів виявили свої потужні наукові таланти й отримали академічне визнання та високі посади не лише в Україні, а й поза її межами, в університетах Росії, Литви, Польщі, Німеччини, Англії, США. Можна згадати професора Київського університету М. Ю. Якубовича (1785–1853), який згодом став ректором Московського університету, а професор О. І. Кірпічников (1848–1903) з Одеського університету перейшов на посаду помічника ректора Московського університету. І таких прикладів чимало: фахівець світового рівня з грецької епіграфіки академік О. В. Нікітський (1859–1921) з Одеського університету був запрошений до Москви, аналогічно уславив Одеський і Московський університети академік-поліглот Ф. Є. Корш (1843–1915); відомий вчений-латиніст та історик античної літератури Й. М. Тронський (1897–1970) розпочав свою наукову діяльність в Одеському університеті, а продовжив завідувачем кафедри класичної філології Ленінградського університету; визнаний учений-історик, філолог, епіграфіст і мистецтвознавець, І. В. Цветаєв (1847–1913) працював у Варшавському, Київському, а згодом Московському університетах; один з найвизначніший лінгвістів ХХ ст. Є. Курилович (1895–1978) – професор Львівського, Вроцлавського, Ягеллонського університетів; академік Е. Р. фон Штерн (1859–1924) згодом став ректором Галльського університету (Німеччина); професор Л. Цвіклінський (1852–1942) був ректором Львівського університету, а згодом міністром освіти Австро-Угорщини.

Учені філологи-класики неодноразово обиралися ректорами університетів: Львівського (Л. Цвіклінський), Харківського (В. Я. Джунковський, І. Я. Кронеберг, П. П. Гулак-Артемовський, О. П. Рославський-Петровський, І. В. Нетушил), Одеського (О. М. Деревницький, О. П. Доброклонський). Плеяда фахівців з класичної філології були академіками та член-кореспондентами (С. Вітковський, Р. Ганшинец, О. І. Домбровський, П. Г. Житецький, І. М. Кириленко, О. І. Кірпічников, Ф. Є. Корш, Ю. А. Кулаковський, Ф. Г. Міщенко, О. В. Нікітський, В. М. Перетц, М. І. Ростовцев, Ф. І. Успенський, Є. Курилович, І. В. Цветаєв, Е. Р. фон Штерн).

Варто згадати також імена всесвітньо відомих учених, українців за походженням, які з різних обставин проживали і працювали не в Україні, таких як відомий історик античного світу і археолог, академік М. І. Ростовцев (1870–1952), що народився в Житомирі, а працював в США; М. М. Бахтін (1894–1950) – в Англії, О. В. Омецінський (нар. 1904 р.) – в США, В. М. Державин (1899–1964) – у Німеччині. Українцем є засновник палеобалканістики, котрий дешифрував фригійську писемність, лауреат Державної премії Росії В. П. Нерознак (нар. 1939 р.) (Москва).

До здобутків української класичної філології відносяться переклади та написані різними мовами наукові праці не лише етнічних українців, але й тих вчених та перекладачів, які пов'язали свою долю з Україною. Це – дослідники античних

міст Причорномор'я, професори Ленінградського університету Б. В. Фармаковський (1870–1928) та Е. Я. Соломоник (1917–2005); професори Львівського університету, поляки М. Ауербах (1882–1941), Л. Цвіклінський (1852–1942), С. Вітковський (1866–1950), Р. Ганшинец (1888–1958); професори Київського університету – чехи І. І. Луньяк, О. Й. Поспішил (1851–1919) і В. І. Пьотр (1848–1923), професори Одеського університету – данець Ф. А. Струве (1816–1885) та німець Е. Р. фон Штерн, професори Харківського університету – французи Я. Я. Беленде-Баллю (1753–1815) та М. М. Пакі де Совіні (1769 – 1835), німець І. Я. Кронеберг (1788–1838) та інші.

На ниві класичної філології закарбували свої шляхи видатні постаті в історії України: Григорій Сковорода, Маркіян Шашкевич, Михайло Драгоманов, Олена Пчілка, Іван Франко, Михайло Грушевський, Іван Копач, Іван Огієнко.

Українська класична філологія може заслужено пишатися досягненнями в царині перекладів античної спадщини. Поетичні переклади Петра Ніщинського, Петра Гулака-Артемівського, Степана Руданського, Осипа Шухевича, Володимира Свідзинського, Олександра Потебні, Івана Франка, Тараса Франка, Володимира Самійленка, Василя Щурата, Івана Стешенка, Бориса Зданевича, Якова Голосовкера, Миколи Зерова, Володимира Державина, Бориса Тена, Михайла Білика, Юрія Сака, Антіна Смотрича, Юлії Кузьми, Мирона Борецького, Тараса Лучука, Григорія Кочура, Андрія Содомори, Нінелі Пашенко, Леоніда Павленка, Ольги Страшенко увійшли до золотого фонду українського антикознавства.

Надбанням української культури стали й прозові переклади античних істориків, ораторів, філософів, християнських письменників, що їх здійснили Микола Скворцов, Федір Міщенко, Юліан Кулаковський, Адольф Сонні, Ернест фон Штерн, Дмитро Николишин, Теофіл Коструба, Йосип Кобів, Віталій Маслюк, Андрій Цісик, Юрій Цимбалюк, Юрій Мушак, Андрій Білецький, Володимир Литвинов, Леонід Павленко, Леся Звонська, Дзвінка Коваль-Гнатів, Олександр Кислюк, Уляна Головач, Павло Содомора, Ростислав Паранько. Українська біблеїстика збагатилася перекладами Святого Письма Маркіяна Шашкевича, Пилипа Моравського, Пантелеймона Куліша, Івана Пулюя, Івана Нечужа-Левицького, Івана Огієнка, Івана Хоменка та Рафаїла Турконяка.

Бібліографічний опис перекладів та наукових праць української класичної філології, укладений кандидатом філологічних наук, доцентом Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського Л. В. Павленком та авторкою даної статті, нараховує 2887 позицій. Бібліографія досить повно змальовує минуле і теперішнє становище української класичної філології. Окрім того, нариси історії класичної філології в основних осередках академічної науки – Львівському, Харківському, Київському та Одеському університетах та біографічні довідки про фахівців-класиків дають вичерпну інформацію про персоналії української класичної філології. Біобібліографія класичної філології в Україні стане в пригоді науковцям, які звертаються як до проблем дослідження класичних мов і античної літератури, так і історії української науки і культури.

Звонская Л. Л., д-р филол. наук, проф.

Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко

Библиография украинской классической филологии (XVIII–XXI вв.)

В статье рассматривается развитие украинской классической филологии XVIII–XXI ст., библиография научных исследований и переводов с классических языков, опубликованных с 1788 г. по 2013 г. на территории Украины, персоналии украинской классической филологии в университетах Львова, Харькова, Киева и Одессы.

Ключевые слова: украинская классическая филология, библиография, история классической филологии в Украине.

Zvonskaya L. L., Ph.D., Full Professor

Taras Shevchenko National University of Kyiv

Biobibliography of Ukrainian Classical Philology (XVIII–XXI Centuries)

The article discusses the development of Ukrainian classical philology of XVIII–XXI centuries, presents the bibliography of scientific researches and translations from classical languages, which were published from 1788 to 2013 on the territory of Ukraine, personalities of Ukrainian classical philology at the universities of Lvov, Kharkov, Kyiv and Odessa.

Key words: Ukrainian classical philology, biobibliography, history of classical philology in Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 10.04.14